

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
КАФЕДРА ЕТНОЛОГІЇ, АНТИЧНОЇ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ

ПИТАННЯ СТАРОДАВНЬОЇ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ Й ЕТНОЛОГІЇ

(Збірник наукових праць)

Том 1 (35)

Чернівці
Видавництво “Прут”
2013

Редакційна колегія:

д. і. н., проф. Баженов Л.В.
д. і. н., проф. Брицький П.П.
д. і. н., проф. Кожолянюк Г.К. (науковий редактор)
д. і. н., проф. Козак Д.Н.
д. і. н., проф. Макар Ю.І.
д. і. н., проф. Михайлина Л.П.
д. і. н., член-кор. НАН України Моця О.П.
член-кор. НАН України Наулко В.І.
академік НАН України Павлюк С.П.
д. і. н., проф. Пивоваров С.В. (заступник наукового редактора)
д. мистецтвозн., проф., член-кор. НАМ України Стельмахук Г.Г.
д. і. н., проф. Франко О.О.
д. і. н., проф. Чучко М.К.
д. і. н., проф. Юрій М.Ф.

Рецензенти: д. і. н., проф. Алексієвський М.М.
д. і. н., проф. Глушко М.С.
д. мистецтвозн., ст. наук. співр. Никорак О.І.

Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й
П 35 етнології: Збірник наукових праць / Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича, кафедра етнології, античної
та середньовічної історії. – Чернівці: Видавництво “Прут”, 2013. –
Том 1 (35). – 334 с.

ISBN.

У публікаціях збірника досліджується актуальна проблематика всесвітньої історії, історії релігії, етнології, археології. Вперше вводяться в науковий обіг маловідомі джерела, зокрема експедиційні матеріали науковців кафедри. За географією авторів збірник є загальноукраїнським виданням.

Розраховано на науковців, викладачів історії, етнології та краєзнавства, студентів, усіх, хто цікавиться історичним минулим.

ББК П 63.3(4УКР-4Черн)

Збірник входить до переліку видань ВАК України

Друкується згідно з ухвалою вченої ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол №1 від 25 лютого 1999 р.)

Автори статей несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей.

© Кафедра етнології, античної
та середньовічної історії ЧНУ, 2013
© Автори, 2013

ISBN.

ЗМІСТ

АРХЕОЛОГІЯ

Микола ІЛЬКІВ МАМАЇВСЬКИЙ СКАРБ БРОНЗОВИХ ВИРОБІВ	9
Микола ПОПОВИЧ, Сергій ПИВОВАРОВ «БУКОВИНСЬКИЙ» ПЕРІОД В ЖИТТІ АРХЕОЛОГА Д.Я. ТЕЛЕГІНА	17
Сергій ПИВОВАРОВ, Віталій КАЛІНІЧЕНКО ЛАНЦЕТОПОДІБНІ НАКОНЕЧНИКИ СТІЛ З РУХОТИНА (уроч. КОРНЕШТИ)	23

ІСТОРІЯ

Михайло САЙКО КРЕДИТ У ЗАХІДНИХ ПРОВІНЦІЯХ РИМУ В ЕПОХУ ПІЗНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ І РАННЬОЇ ІМПЕРІЇ (II СТ. ДО Н. Е. – ПОЧАТОК III СТ. Н. Е.)	42
Іван САНДУЛЯК ІСТОРИЧНІ ПОГЛЯДИ ПУБЛІА КОРНЕЛІА ТАЦИТА	52
Богдан БОДНАРЮК ЧЕРНЕЦТВО ПАЛЕСТИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ VI ст.: ПОЧАТОК ЗАНЕПАДУ АСКЕТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ І ПРАКТИКИ ПОДВИЖНИЦТВА (IV)	65
Віктор МУДЕРЕВИЧ ТИПОЛОГІЯ ХРИСТИЯНСЬКИХ ХОДЖЕНЬ ДО СВЯТОЇ ЗЕМЛІ ПЕРІОДУ РАННЬОГО ТА КЛАСИЧНОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	79
Олександр МАСАН УРБАНІЗАЦІЯ У ДЕРЖАВІ НІМЕЦЬКОГО ОРДЕНУ В ПРУСІЇ (ПЕРШИЙ ЕТАП: 1231-1309 РОКИ)	90
Інна КУБАЙ РЕЦЕПЦІЯ ГУСИТСЬКИХ РЕФОРМАЦІЙНИХ ІДЕЙ НА ТЕРЕНАХ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ РУСІ НАПРІКІНЦІ XV – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.	103
Микола ШКРІБЛЯК КИЇВСЬКИЙ СОБОР 1685 РОКУ І ОБРАННЯ ПЕРШОГО „МОСКОВСЬКОГО” МИТРОПОЛИТА КИЇВСЬКОГО І ГАЛИЦЬКОГО, І ВСІЄЇ РУСІ	113
Михайло ЧУЧКО ВОСВОДСЬКА АДМІНІСТРАЦІЯ ТА БЮРГЕРСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ У МІСТАХ ПІВНІЧНОЇ ЧАСТИНИ МОЛДАВСЬКОЇ ЗЕМЛІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIV – ТРЕТЯ ЧВЕРТЬ XVIII ст.)	130

ЕТНОЛОГІЯ

Георгій КОЖОЛЯНКО

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА РУСИ З МОНГОЛАМИ У XIII ст.	145
---	-----

Наталія СИДОРЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОСОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В КРИМУ В ДОВОЄННИЙ ПЕРІОД	151
---	-----

Олександр КОЖОЛЯНКО

БУКОВИНСЬКА МАЛАНКА-ПЕРЕБЕРІЯ: ОБРЯДОВІСТЬ ТА СИМВОЛІКА	157
--	-----

Андрій КОРОЛЬКО

ЕТНОМИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ ПОКУТТЯ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.....	169
---	-----

Олена КОЖОЛЯНКО

ПЕРЕДШЛЮБНА ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ БОЛГАР (КІНЕЦЬ XIX – XX ст.)	183
--	-----

Антоній МОЙСЕЙ

РІЗДВЯНІ ЗВИЧАЇ ТА ОБРЯДИ СХІДНОРОМАНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ	192
---	-----

Іван САБРАН, Олександр КОЖОЛЯНКО

ОБЖИНКИ НА БУКОВИНІ І ВОЛИНІ: ОБРЯДОВА ТА ФОЛЬКЛОРНА ТРАДИЦІЯ	203
--	-----

СТОРІНКА МОЛОДОГО ДОСЛІДНИКА

Аліна САЛОГУБ

РИМСЬКО-ТАРЕНТІЙСЬКИЙ КОНФЛІКТ І ПОЧАТОК ПІРОВОЇ ВІЙНИ	210
---	-----

Ярослав ЯНОВСЬКИЙ

ІТАЛІЙСЬКА КАМПАНІЯ АТТІЛИ І ПОЧАТОК ЗАНЕПАДУ “ПРИМАРНОЇ ІМПЕРІЇ” ГУНІВ (I)	228
--	-----

Андрій ПАВЛЮК

ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ФРАНКО-ЛАНГОБАРДСЬКИХ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН (568–774 pp.)	245
--	-----

Андрій ПОГРЕБЕННИК

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ І РЕЛІГІЙНЕ ТЛО У ФРАНЦУЗЬКОМУ КОРОЛІВСТВІ В ЕПОХУ АЛЬБІГОЙСЬКИХ ВІЙН (II)	260
--	-----

Андрій ІЛЮК

Є. В. ЧЕРЕЗОВ – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ЄГИПТОЛОГ	271
--	-----

Ілля ТИМЧУК	
ХРЕСТИ-РЕЛІКВАРІЇ В ДАВНЬОРУСЬКИХ ПАМ'ЯТКАХ УКРАЇНИ	279
Христина БЕРЕГОВСЬКА	
МОЗАЇКИ СВЯТОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО В РИМСЬКІЙ БАЗИЛІЦІ СВ. СОФІЇ	287
Олександр КОЛОМІЙЧУК	
СКОТАРСЬКІ ЗВИЧАЇ, ПОВІР'Я ТА ОБРЯДИ БОЙКІВ У СИСТЕМІ ОСІННЬО-ЗИМОВОГО КАЛЕНДАРЯ (КІНЕЦЬ ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.)	292
Василь КУЗИК	
ПАЛИЦЯ, КЕЛЕФ, ТОПРЕЦЬ У ТРАДИЦІЙНОМУ КОСТЮМІ ГУЦУЛІВ	303
РЕЦЕНЗІЇ	
ЯРОСЛАВ ЯНОВСЬКИЙ	
ПРОБЛЕМА ІСТОРІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ГУНІВ У НАУКОВИХ СТУДІЯХ О. МЕНЧЕН-ХЕЛФЕНА (І)	310
Віктор ДЕМОЧКО	
БУКОВИНСЬКА ОДІССЕЯ ІСТОРИЧНИХ ЗНАМЕНИТОСТЕЙ	319
АВТОРИ	325

CONTENTS

ARCHAEOLOGY

<i>Mykola IL'KIV</i> MAMAYIVTSI DEPOT OF BRONZES	9
<i>Mykola POPOVYCH, Sergij PYVOVAROV</i> «BUKOVINIAN» PERIOD IN THE LIFE OF ARCHAEOLOGIST D.YA. TELEGIN	17
<i>Sergiy PYVOVAROV, Vitaliy KALINICHENKO</i> LANCEOLATE ARROWHEADS FROM RUHOTYN (KORNESHTY)	23

HISTORY

<i>Michailo SAYKO</i> THE CREDIT IN THE WESTERN PROVINCES OF ROME IN THE ERA OF THE LATE REPUBLIC AND EARLY EMPIRE (II CENTURY BC – THE BEGINNING OF III CENTURY AD).	42
<i>Ivan SANDULIAK</i> THE HISTORICAL STANDPOINT OF PUBLIUS CORNELIUS TACITUS	52
<i>Bohdan BODNARIUK</i> MONASTICISM PALESTINE IN THE SECOND HALF OF VI-th CENTURY: BEGINNING OF THE DECLINE OF ASCETICISM AND ASCETIC TRADITIONS (IV)	65
<i>Viktor MUDEREVYCH</i> TTUPOLOGY OF CHRISTIAN PILGRIMAGES TO THE HOLY LAND BY EARLY AND CLASSIC PERIOD OF MEDIEVAL	79
<i>Aleksander MASAN</i> THE URBANISATION IN THE THEUTONIC KNIGHTS STATE IN PRUSSIA (THE FIRST PERIOD: 1231-1309)	90
<i>Inna KUBAY</i> RECEPTION OF THE HUSSITE REFORMATION IDEAS IN THE SOUTH-WEST RUS' OF THE END OF XV – IN THE FIRST HALF OF THE XVII CENTURY	103
<i>Mykola SHKRIBLIAK</i> KIEV COUNCIL IN 1685 AND ELECTION OF THE FIRST “MOSCOW” KYIV, GALYCH, AND ALL RUS METROPOLITAN	113
<i>Mykhaylo CHUCHKO</i> PRINCE ADMINISTRATION AND BURGHER SELF-GOVERNANCE IN THE CITY OF THE IN NORTHERN PART OF THE MOLDOVA (SECOND HALF OF XIV - THE THIRD QUARTER OF XVIII CENTURY.)	130

ETNOLOGY

George KOJOLIANKO

THE MUTUAL RELATIONS OF ORTHODOX CLERGY OF RUS WITH MONGOLS IN XIII AGE.	145
--	-----

Natalia SIDORENKO

PECULIARITIES OF THE ETHNOSOCIAL PROCESSES IN THE CRIMEA DURING THE PRE-WAR PERIOD	151
---	-----

Alexandr KOJOLIANKO

BUKOVYNA MALANKA-PEREBERYA: RITE/PL AND SYMBOLICS	157
---	-----

Andriy KOROLKO

THE ETHNIC ART LIFE OF THE UKRAINIANS OF POKUTTYA IN THE LATE 19 TH – EARLY 20 TH CENTURY	169
--	-----

Olena KOJOLIANKO

PRE-MARRIAGE WEDDING RITES OF BULGARIANS (LATE 19-TH – 20 –TH CENTURIES)	183
---	-----

Antoniy MOYSEY

CHRISTMAS CUSTOMS AND TRADITIONS OF THE EASTERN ROMAN POPULATION OF BUKOVINA	192
---	-----

Ivan SABRAN, Alexandr KOJOLIANKO

CEREMONY OF COMPLETION OF REAPING ON BUKOVYNA AND VOLYN: CEREMONIAL AND FOLKLORE TRADITION	203
---	-----

YOUNG INVESTIGATOR PAGES

Alina SALOGUB

REGIONAL CONFLICT BETWEEN ROMANS AND TARENTUM, PYRRHIC WAR	210
---	-----

Yaroslav YANOWSKYJ

ATTILAS ITALIAN CAMPAIGNS AND THE BEGINNING OF THE DECLINE OF HUNS “VISIONARY EMPIRE” (I)	228
--	-----

Andrii PAVLIUK

REFERENCES FOR THE STUDY OF FRANKO-LOMBARD MILITARY AND POLITICAL RELATIONS (568-774).	245
--	-----

Andriy POGREBENNYK

SOCIO-POLITICAL SITUATION AND RELIGIOUS BACKGROUND IN THE KINGDOM OF FRANCE DURING THE ALBIGENSIAN CRUSADE ERA (II)	260
---	-----

Andriy ILIUK

J. CHEREZOV – THE OUTSTANDING UKRAINIAN EGYPTOLOGIST	271
--	-----

<i>Illya TYMCHUK</i>	
CROSS-RELIQUARIES IN ANCIENT MONUMENTS OF UKRAINE	279
<i>Khrystyna BEREHOVSKA</i>	
MOSAICS OF SVIATOSLAV HORDYNSKY	
IN THE BASILICA OF ST. SOPHIA IN ROME	287
<i>Alexander KOLOMIYCHUK</i>	
CATTLE-BREEDING CUSTOMS, BELIEFS AND RITES OF BOYKS	
IN THE SYSTEM OF THE AUTUMN-WINTER CALENDAR	
(THE END OF THE XIX th – THE 30 th years OF THE XX th CENTURIES)	292
<i>Vasyl KUZYK</i>	
STICKS, KELEFS, SMALL HATCHET	
IN TRADITIONAL COSTUMES HUTSULS	303
REVIEWS	
<i>Yaroslav YANOWSKYJ</i>	
PROBLEM OF THE EUROPEAN HUNS HISTORY	
IN RESEARCHES OF O. MENCHEN-HELFEN (I)	310
<i>Viktor DEMOCHKO</i>	
BUKOVYNA ODYSSEY OF HISTORICAL CELEBRITIES	319
AUTHORS	325

АРХЕОЛОГІЯ

УДК 904:739(477.85)

Микола ІЛЬКІВ

МАМАЇВСЬКИЙ СКАРБ БРОНЗОВИХ ВИРОБІВ

У 1953 р. на території господарського двору с. Новосілка (сучасні Мамаївці) за випадкових обставин був знайдений скарб бронзових виробів. За словами очевидців, він складався з одного-двох наконечників списів та більше трьох десятків орнаментованих і неорнаментованих браслетів, поміщених у керамічну посудину. Морфологія знахідок (двох браслетів) вказує орієнтовно на ранньогальштатський період (HaA). Скарб був захований на території синхронного селища, яке виступало частиною великого гнізда поселень. Пам'ятки концентруються, в основному, вздовж лівого берега старого русла р. Совиці (друга тераса р. Прут), яке в пізньобронзовому віці виступало однією з ланок Сіreto-Дністровської ділянки шляху.

Ключові слова: епоха бронзи, скарб, браслети, наконечники списів, Верхнє Попруття.

Николай ИЛЬКИВ

МАМАЕВСКИЙ КЛАД БРОНЗОВЫХ ИЗДЕЛИЙ

В 1953 г. на территории хозяйственного двора с. Новосилка (современные Мамаевцы) случайно был найден клад бронзовых изделий. По словам очевидцев, он состоял с одного-двух наконечников копий и более трёх десятков орнаментированных и неорнаментированных браслетов, вложенных в керамический сосуд. Морфология находок (двух браслетов) указывает приблизительно на раннегальштатский период (HaA). Клад был спрятан на территории синхронного селища, которое выступает частью большого гнезда поселений. Памятники концентрируются, в основном, вдоль левого берега старого русла р. Совицы (вторая терраса р. Прут), которое в позднебронзовом веке выступало одним из звеньев Сирето-Днестровского участка пути.

Ключевые слова: бронзовый век, клад, браслеты, наконечники копий, Верхнее Попрутье.

Mykola IL'KIV

MAMAYIVTSI DEPOT OF BRONZES

In 1953 in the farmyard of Novosilka village (modern Mamayivtsi) by random circumstances depot of bronze ware was found. According to eyewitnesses, there were more than three dozen ornamented and not ornamented bracelets and one or two spearheads in a ceramic bowl. The morphology of findings (two bracelets) indicates clearly to Early Hallshtatt time (HaA). Depot was hidden in the synchronous settlement, which was the part of a large accumulation of archeological monuments. The settlements are mainly concentrated along the left high bank of Paleosovytsya river (second terrace of Prut river), which in late

and final stages of the Bronze Age performed by one of the links of the Siret-Dniester way.

Keywords: Bronze Age, depot, bracelets, spearheads, Upper Prut region.

На пізньому та фінальному етапах бронзового віку територія Карпато-Подністров'я входила до складу Європейської металургійної провінції, яка відзначалася концентрацією металевих виробів у Карпатському й Альпійському регіонах. Більшість із виявлених бронзових речей входили до складу скарбів, які складають важливу категорію джерел для вивчення різних сторін життя населення. Понад десяток скарбів бронзових виробів, які охоплюють значний хронологічний проміжок (BrD – HaB), зафіксовано у межиріччі Верхнього Сірету та Середнього Дністра (територія сучасної Чернівецької області). Більшість із них виявлено за випадкових обставин, а подальша доля багатьох речей невідома.

Одним зі слабкодосліджених та у значній мірі втрачених є скарб із Новосілки (сучасні Мамаївці) Кіцманського р-ну. Він був виявлений у 1953 р. на території господарського двору колгоспу ім. Леніна. За розповідями очевидців, у глиняній посудині на глибині 0,5 м від сучасної поверхні знаходилося більше 30 браслетів, зокрема орнаментованих, і два (?) наконечники списів [9, с. 27; 10, с. 112; 11, с. 116, 144-145, рис. 19:9; 1, с. 112].

Зі скарбу із Мамаївців до фондів Чернівецького краєзнавчого музею потрапило 2 браслети (12379-II-782)*. Обидва вироби круглої форми із звуженими, розіmkнутими, прямо зрізаними кінцями, круглим профілем та гладкою поверхнею (рис. 1:1-2). Діаметри знахідок становлять 6,9-7,8 см та 6,8-7,5 см, діаметри стержнів – 0,3-0,6 см та 0,3-0,5 см, вага, відповідно, – 39,40 г та 32,35 г. Тобто, загальна вага комплексу становила близько півтора кілограма. Аналогічні браслети є типовими для пізньобронзового віку Карпатського регіону. Вони датуються у досить широких межах – BrD – HaB1 [17, s. 53-54]. Однак більшість виробів входили до складу скарбів періодів BrD (горизонти Опай, Уріу-Доменешті, Крива) та HaA1 (горизонти Курд, Чінку-Сусені, Лази I). Нерідко такі браслети знаходилися у поєднанні з орнаментованими екземплярами та наконечниками списів [13; 14; 15; 16; 12]. До скарбів цього ж часу входять аналогічні браслети й на Прикарпатті: Витвиця, Самбір, Велика Кам'янка [18, s. 240, tabl. XLIII, 3, 6, 8; 5, с. 30-31]. З огляду на те, що під час обстеження місця знахідки скарбу Б.О. Тимошук виявив рештки жител ранньоголіградської культури [10, с. 112], дату скарбу можна обмежити періодом HaA (орієнтовно XII-XI ст. до н.е.).

Скарб із Мамаївців був виявлений на північній околиці населеного пункту на терасоподібному підвищенні в уроч. Селище на лівому березі р. Совиці (Кіцманської). У даній місцевості відома багатошарова пам'ятка зі старожитностями культур лінійно-стрічкової кераміки, трипільської, голиградської, лукашівської, черняхівської, райковецької та давньоруської культур, яка тягнеться вздовж водяного потоку на відстань близько 500 м смугою завширшки 100 м [11, с. 144; 4, с. 39]. Пам'ятка була виявлена та обстежувалася у 40-70-х роках XX ст. Б.О. Тимошуком, який зібрав

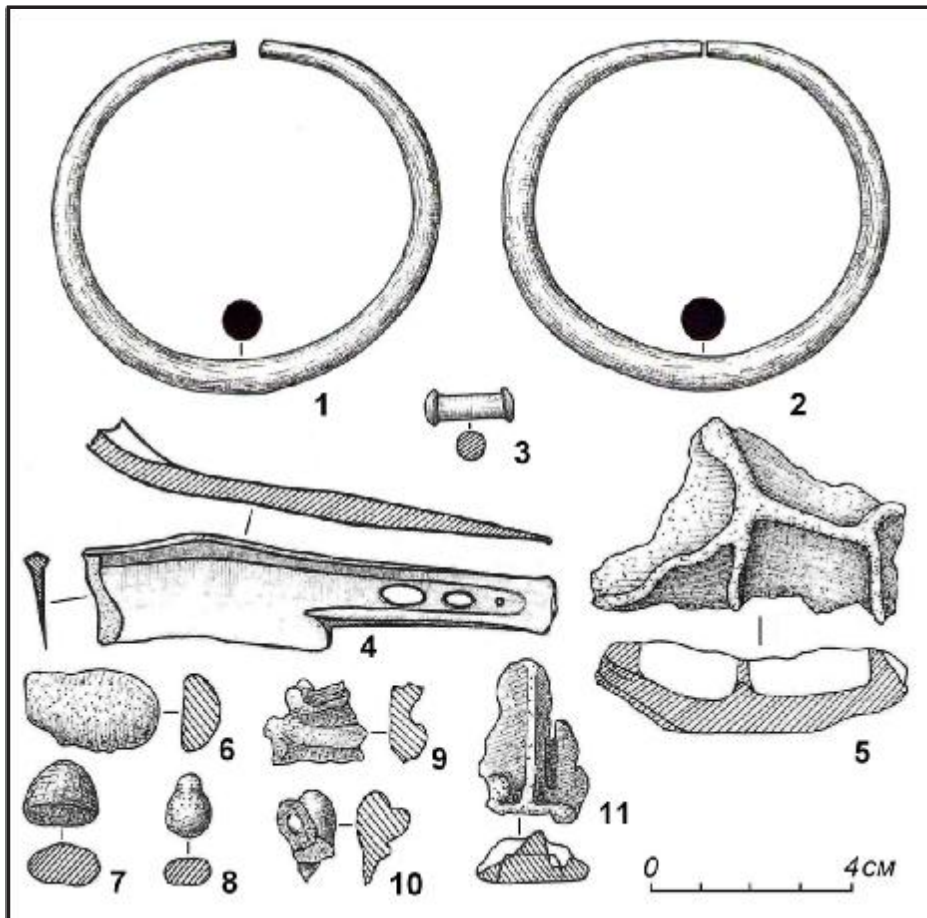

Рис. 1. Бронзові вироби з Мамаївського скарбу (1-2) та поселення пізньобронзового віку в уроч. За Птахофабрикою (3-11) (за Ільків, Пивоваров, 2010).

характерний матеріал раннього етапу голіградської культури та зафіксував рештки синхронних наземних глинобитних будівель каркасно-стовпової конструкції на глибині 0,7-1,0 м від сучасної поверхні [8, с. 411]. Більша частина знахідок була зібрана на південному схилі урочища між двома господарськими дворами колгоспу та в траншеї газопроводу. Переважають фрагменти кераміки з домішкою шамоту, поверхня яких прикрашена чорним лискуванням і канелюрами, а також розчосами (рис. 2:8-10).

Сусіднє ранньогальштатське поселення розташоване на північний захід від попередньої пам'ятки на правому березі р. Совиці в уроч. Острів. Пам'ятка обстежувалася Б.О. Тимощуком у 50-60-х роках минулого століття. У силосних траншеях на глибині 0,4-0,6 м було зафіксовано культурний шар, у якому виявлено шматки обмазки, кістки тварин і фрагменти кераміки з чорнолисковою або зі зглаженою пучком трави поверхнею (банкоподібні горщики, черпаки з піднятими ручками, миски із загнутими всередину вінцями, амфороподібні посудини (рис. 3). У керамічній масі наявна домішка шамоту та помітні поодинокі зерна кварцу. Розчоси, наявні на поверхні багатьох посудин, нанесені хаотично. Поодинокі знахідки простежено

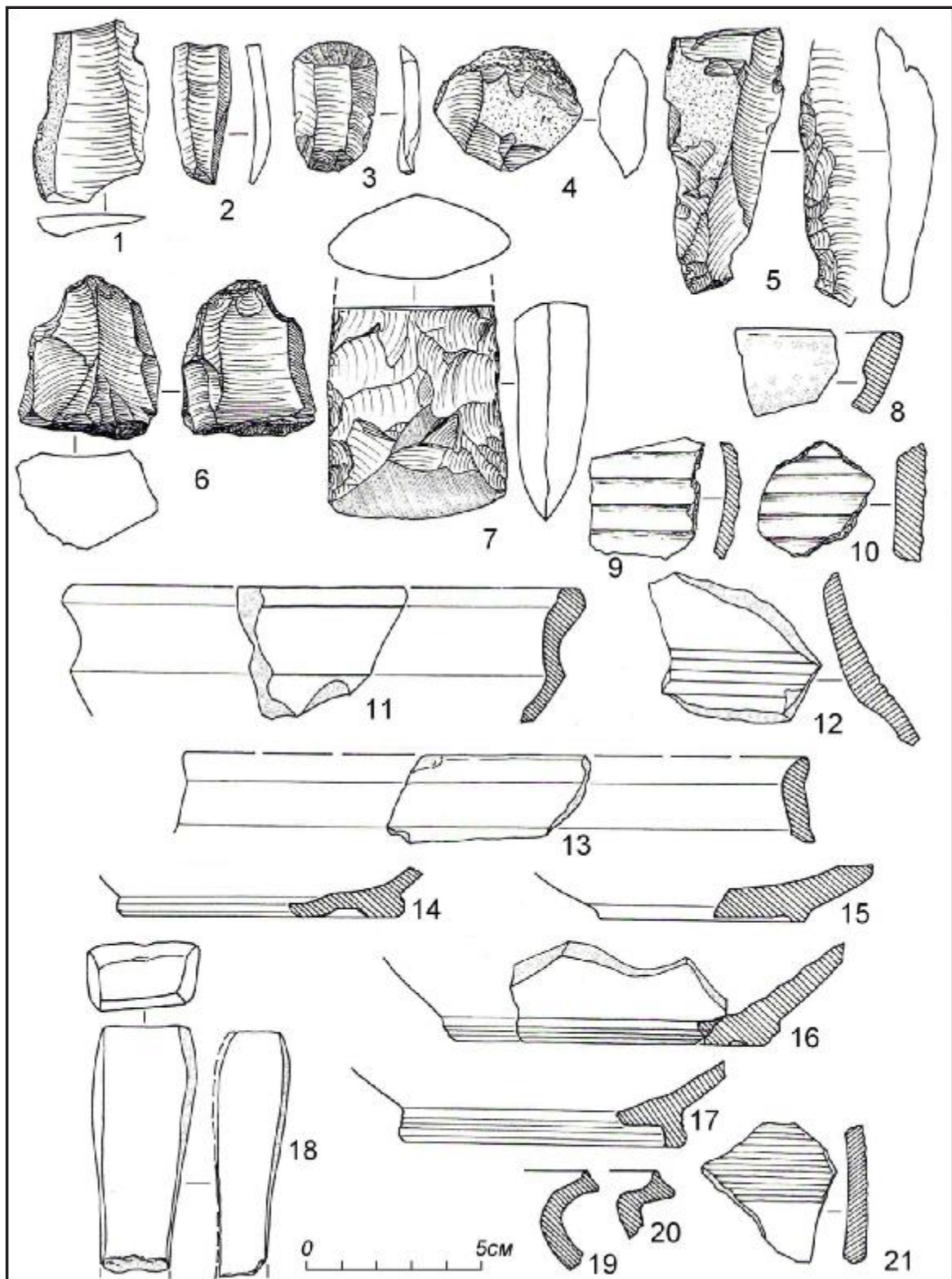

Рис. 2. Підйомний матеріал з багатошарового поселення Мамаївці, уроч. Селище: 1-7 – неоліт – бронзовий вік; 8-10 – голіградська культура; 11-18 – черняхівська культура; 19-21 давньоруська культура (XII – перша половина XIII ст.); 1-7 – кремій; 8-17, 19-21 – кераміка; 18 – пісковик.

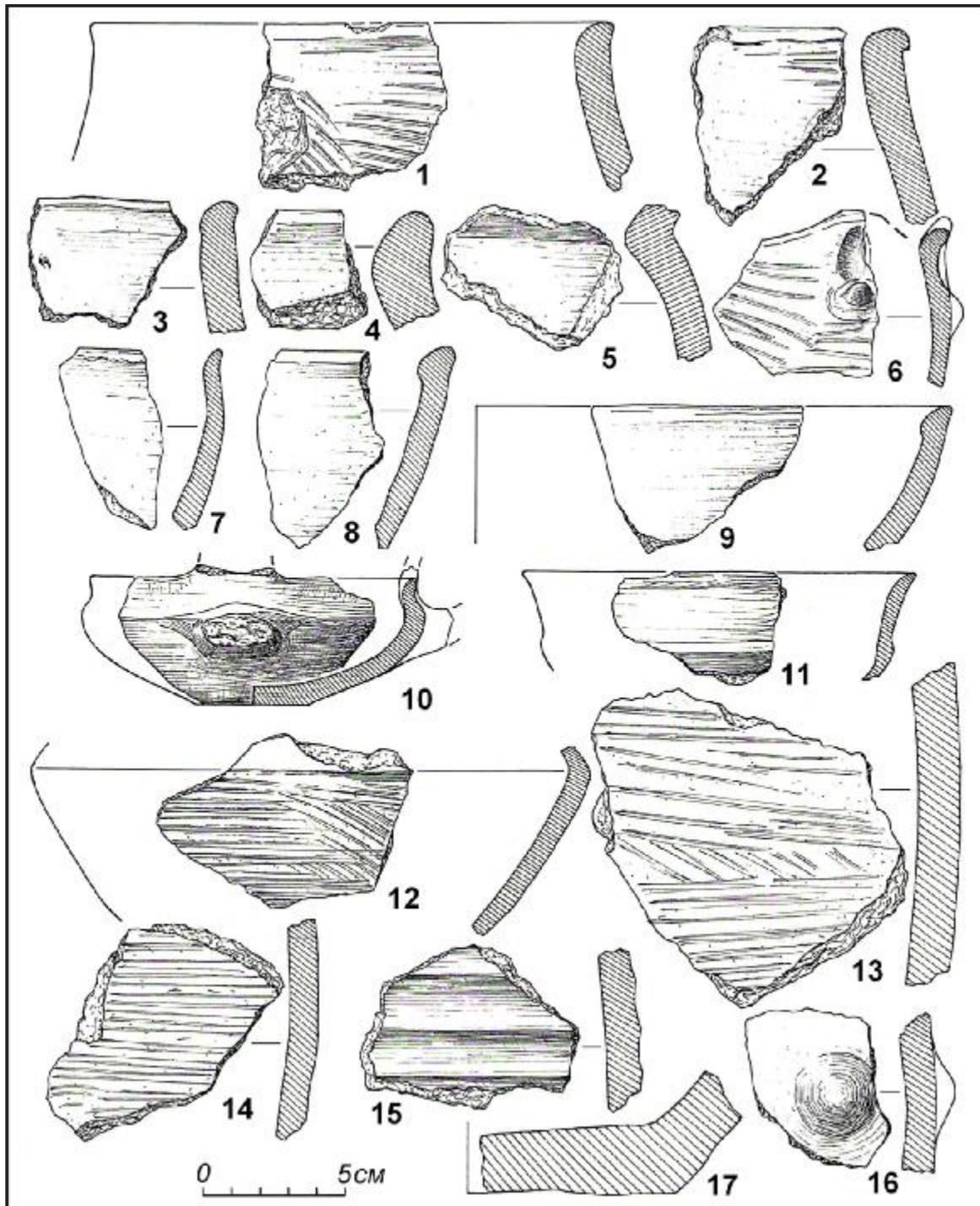

Рис. 3. Кераміка голіградської культури з поселення Мамаївці, уроч. Острів (збори Б.О. Тимощука 1952 р.).

вздовж річки на 1 км [11, с. 145]. Ознайомившись із зібраними матеріалами, Г.І. Смірнова віднесла поселення до ранньоголіградського етапу (Старосілля, уроч. Острів) [6, с. 114; 7, с. 27].

Чергова пам'ятка з ранньоголіградським горизонтом розташована на північно-східній околиці населеного пункту в уроч. За Птахофабрикою. Поселення займає незначне підвищення, оточене з півночі, півдня та сходу струмками-канавами. Загальна площа пам'ятки складає близько 15 га. Поселення виявлено та обстежувалося співробітниками Чернівецької філії «Охоронної археологічної служби України» в 2008-2011 рр., у результаті чого тут зафіксовано старожитності трипільської, Ноа, черняхівської, давньоруської культур, а також ранньоголіградського часу [2; 3]. Так, у стінках котлованів по вибору чорнозему зафіксовано рештки двох заглиблених об'єктів. У першому з них виявлено типові для старожитностей культури Ноа матеріали. У межах котлованів зібрано декілька аморфних злитків кольорового металу (рис. 1:5-11), а також бронзові ніж з горбинкою на спинці та заклепку (рис. 1:3-4) [2].

У верхній частині заповнення об'єкта № 2 виявлено матеріали, характерні для раннього періоду голиградської культури. Він представлений фрагментами кухонного та столового посуду бурого чи оранжевого забарвлення, в масі якого присутня домішка шамоту, піску чи дрібної кварцової жорстви. Зовнішня або й обидві поверхні кухонного посуду в більшості випадків заглажені серією регулярних чи хаотичних розчосів (рис. 4:1,3-4,6-7). На кількох екземплярах присутні виступи-упори (рис. 4:3-4). Фрагменти столових посудин містять домішки дрібнішого розміру та мають краще заглажену пролисковану поверхню темно-сірого або чорного кольорів, прикрашену інколи канелюрами (рис. 4:2,5). В цьому ж горизонті трапився кам'яний виріб з гладкою патинізованою поверхнею та коричневий на зломі, який слугував, очевидно, лощиком (рис. 4:8). Поодинокі фрагменти кераміки з розчосами трапляються також на орній поверхні поселення. Нижче, без помітного стерильного прошарку, залягали знахідки культури Ноа.

Гніздо поселень з ранньоголіградськими матеріалами локалізується також на північно-західній околиці м. Чернівці, р-н Рогізна: уроч. Острів, Очерет і Мікулівка [11, с. 112; 4, с. 9]. Поселення розміщуються на обох берегах р. Шубранець (Потік). Знахідки у вигляді шматків обмазки, перепаленого каміння, кісток і фрагментів кераміки поширюються на площі орієнтовно 200×50 м на лівому березі та 150×50 м – на правому в уроч. Острів. Кераміка представлена переважно товстостінним посудом з канельованою чорно- або жовтолисковою чи покритою розчосами поверхнею. В межах поселень Б.О. Тимошук зафіксував сліди однієї наземної та двох напівземлянкових споруд і ями. Культурний шар залягає на глибині 0,3-0,6 м. На пам'ятці зафіксовано також старожитності черняхівської, празької та давньоруської культур.

Поселення з матеріалами раннього етапу голиградської культури локалізується також на лівому березі р. Задубрівка в уроч. Біля Ставу на

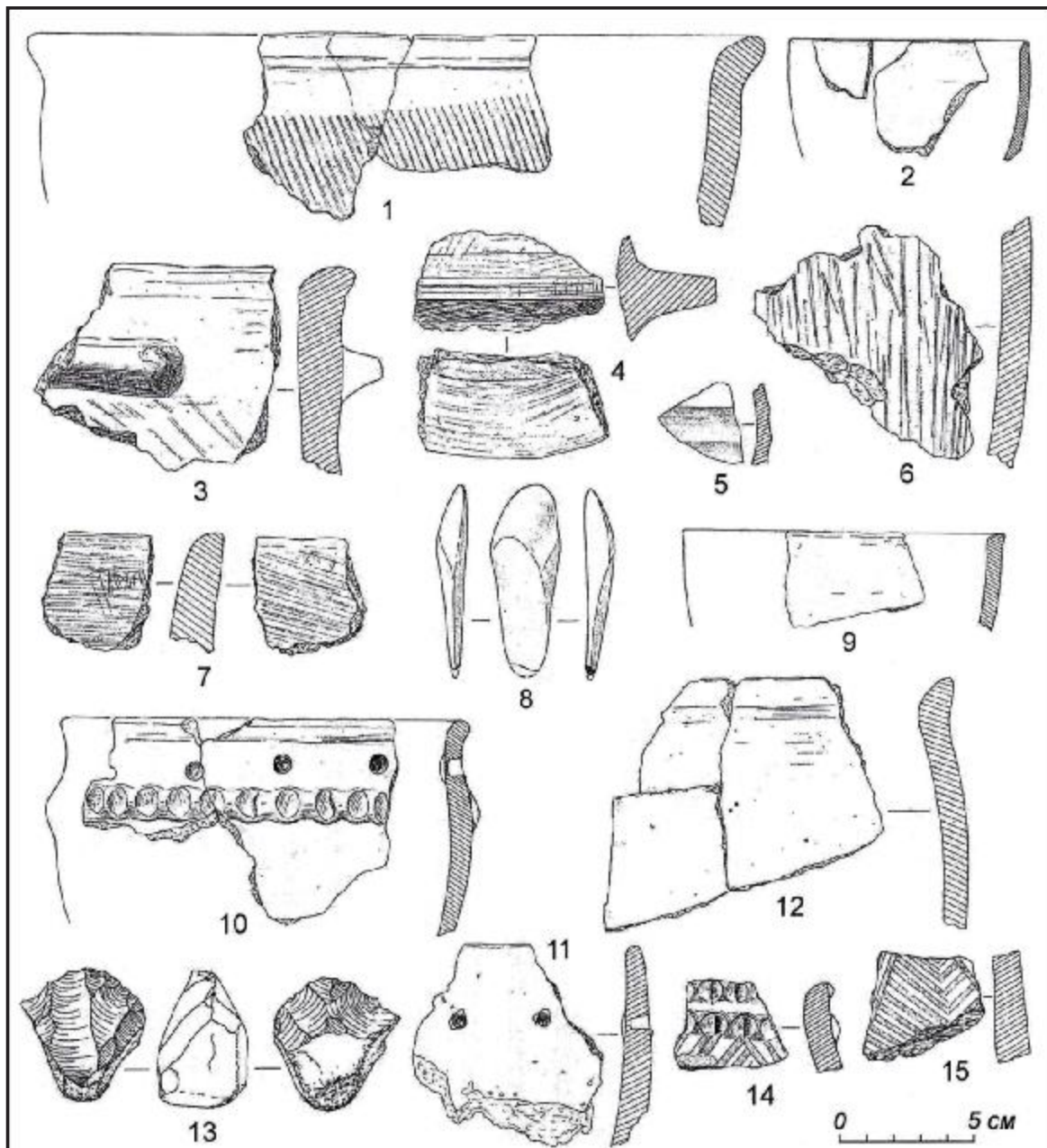

Рис. 4. Матеріал із заповнення об'єкта № 2 поселення Мамаївці, уроч. За Птахофабрикою: 1-8 – верхній горизонт; 9-15 – нижній горизонт.

площі орієнтовно 200×300 м. Пам'ятку виявив та обстежував Б.О. Тимошук у 50-70-х роках ХХ ст. Дослідник зафіксував сліди трьох заглиблених споруд і відкритого вогнища й зібрав чорнолисковану канельовану кераміку та з розчосами на поверхні, а також бронзові шпильки, голки і шила. З керамічних форм виділено миски з пелюсткоподібними краями, амфороподібні посудини та черпак з ручкою. На території пам'ятки трапляються також матеріали трипільської та черняхівської культур.

Окремої уваги заслуговує топографія розташування більшості пам'яток — на невисоких підвищеннях в долині р. Прут та його лівих приток. Зокрема, гніздо поселень раннього етапу голіградської культури зосереджується в районі місцезнаходження скарбу. Всі вони тяжіють до берега добре розвинутої в даній місцевості другої тераси р. Прут з пологою поверхнею та родючим ґрунтом. Варто зазначити ще один момент: поселення займають берег сучасного та давнього русла р. Совиця при виході її на першу терасу р. Прут. Судячи з геоморфології місцевості, старе русло проходило в давнину не на південь, а на схід, зливаючись зі струмками Шубранець та Задубрівка. Очевидно, течія Совиці остаточно змінила свій напрям уже в XIX ст. Так, на карті останньої чверті XVIII ст. чітко бачимо, що основне русло проходило на схід вздовж краю другої тераси, а на мапі початку XX ст. — вливається в р. Прут уже безпосередньо у с. Мамаївці. Рештки стариць р. Совиця в східному напрямі нанесено також на топографічну карту середини XX ст. до порушення природного середовища меліоративною сіткою. На існування у давнину однієї великої лівої притоки р. Прут в цьому районі вказують також дані топоніміки: більшість допливів Заставнівської та Кіцманської Совиць, р. Шубранець та їх притоки місцеве населення називає «Совиця».

Концентрація поселень вздовж Палеосовиці на відстані 2-3 км одне від одного та місцезнаходження скарбу бронзових виробів узгоджуються з реконструкцією Сіreto-Дністровської ділянки шляху: Дністер — Совиця/Потічок — Прут — Дерембул — Сірет. Мамаївський комплекс з набором однотипових речей та предметами озброєння теж дозволяє з певною умовністю віднести його до категорії «торгових» скарбів. Хоча топографія поселенських структур у період розвинутого гальштату істотно змінилася, однак даний відрізок шляху не втратив свого значення, що засвідчує попрутська лінія оборони: городища в Чернівцях (Винна Гора і Шанці), Ревне (Городище і Царина), Коростовата, Зеленів (?), Рудники.

Таким чином, Мамаївський скарб складався з більш ніж трьох десятків бронзових браслетів та 1-2 наконечників списів, складених у керамічну посудину. Морфологія знахідок вказує, очевидно, на ранньогальштатський час (НаА). Скарб був захований на території синхронного селища, яке входило до складу великого гнізда поселень. Пам'ятки концентруються переважно вздовж лівого підвищеного берега Палеосовиці, яка на пізньому та фінальному етапах бронзового віку виступала однією із ланок Сіreto-Дністровської ділянки шляху. Результати попередніх досліджень засвідчують перспективність наявного комплексу пам'яток для подальшого вивчення.

Примітки: * Висловлюю щирі вдячності О.П. Затуловській та Н.М. Холодницькій за можливість працювати з фондовим матеріалом музею.

Джерела та література: 1. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині доби бронзитаранньогозаліза. — К.: Наукова думка, 1982. — 194 с.; 2. Ільків М.В., Пивоваров С.В. Розвідки в басейні р. Прут // Археологічні дослідження в Україні. 2009. — Київ-Луцьк, 2010. — С. 173-175; 3. Ільків М. Археологічні розвідки на пам'ятках пізньобронзового

віку на території Чернівецької області у 2009-2010 роках // ПССІАЕ. – 2011. – Т. 1(31). – С. 26-39; 4. Каталог пам'яток археології Чернівецької області, взятих під державну охорону. – Чернівці, 1992; 5. Кобаль Й.В. Хронологія скарбів пізнього бронзового віку Прикарпаття // Нові матеріали з археології Прикарпаття і Волині. – Львів, 1992. – Вип. 2. – С. 30-32; 6. Смирнова Г.И. Раннеголиградский комплекс Магалы // КСИА. – 1965. – Вып. 105. – С. 109-118; 7. Смирнова Г.И. Поселение Магала – памятник древнефракийской культуры в Прикарпатье (вторая половина XIII – середина VII в. до н.э.) // Древние фракийцы в Северном Причерноморье. – М., Наука, 1969. – С. 7-34; 8. Тимошук Б.О. Розвідка в басейні р. Прут // АП УРСР. – 1952. – Т. III. – С. 409-416; 9. Тимошук Б. Північна Буковина – земля слов'янська. – Ужгород: Карпати, 1969. – 192 с.; 10. Тимошук Б.О. Зустріч з легендою. – Ужгород: Карпати, 1974. – 128 с.; 11. Тимошук Б.О. Чернівецька область // Довідник з археології України: Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області. – К.: Наукова думка, 1984. – С. 109-171; 12. Kobal' J.V. Bronzezeitliche Depotfunde aus Transkarpatien (Ukraine) // PBF. – 2000. – XX. – 4; 13. Mozsolics A. Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Forro und Opalyi. – Budapest: Akademiai Kiado, 1973; 14. Mozsolics A. Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely. – Budapest: Akademiai Kiado, 1985; 15. Mozsolics A. Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte Hajduboszormeny, Romand und Bukkszentlaszlo. – Kiel: Verlag Oetker Voges, 2000; 16. Petrescu-Dimbovita M. Depozitele de bronzuri din Romania. – Bucuresti: Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, 1977; 17. Petrescu-Dimbovita M. Der Arm- und Beinschmuck in Rumanien // PBF. – 1998. – X. – 4; 18. Zurovski K. Zabutki brazowe z mlodszy epoki brazu i wczesnego okresu zelaza z dorzecza gornego Dniestru // PA. – 1949. – 25. – VIII. – 2. – S. 155-247.

УДК 902(477)(092)Телегін

Микола ПОПОВИЧ, Сергій ПИВОВАРОВ
«БУКОВИНСЬКИЙ» ПЕРІОД В ЖИТТІ АРХЕОЛОГА
Д.Я. ТЕЛЕГІНА

У статті розглядається ранній період життя та становлення відомого археолога, фахівця у галузі первісної археології Д.Я. Телегіна, основна увага звертається на період його навчання в Чернівецькому державному університеті.

Ключові слова: археологія, Чернівецький державний університет, Д.Я. Телегін, дослідження на Буковині.

Николай ПОПОВИЧ, Сергей ПИВОВАРОВ
«БУКОВИНСКИЙ» ПЕРИОД В ЖИЗНИ АРХЕОЛОГА
Д.Я. ТЕЛЕГИНА

Статья рассматривает ранний период жизни и становления известного археолога, специалиста в отрасли первобытной археологии Д.Я. Телегина, основное внимание обращается на период его обучения в Черновицком государственном университете.

Ключевые слова: археология, Черновицкий государственный университет, Д.Я. Телегин, исследования на Буковине.